Horváth Ádám

HÁROMSZÖGEK A JÖVŐ MAGYAR KÜLPOLITIKÁJÁBAN

2. rész

Az előző részben a „rendszerváltozás" utáni magyar külpolitikának nevezett gazdasági helykeresés elvi és gyakorlati csődje mellett elemeztük az elmúlt 25 év helytelen irányait, szervilis euroatlanti elkötelezettségét, és az aktuálpolitika tükrében (német, orosz és török vezetői vizitek 2015 elején Budapesten) vázoltuk föl a lehetséges helyes elveket és irányokat. Úgy, mint a jövő történelmi tényeken, tapasztalatokon alapuló német-orosz-török külpolitikai háromszögét, és mint a ma még kitaposatlan utat, vagyis Törökország (a négy égtáj felé kiterjedő török érdekszféra), a szomszédos (multietnikus, multikulturális, multireligionális) Balkán és hazánk (bővebben értve: a kárpát-medencei magyarság) értékalapú háromszögbe, kvázi új szellemi-stratégiai szövetségbe helyezését. Mindezt értékbeli elveken (szellemi alap) nyugodva, akció (és nem reakció) típusú megvalósítással, s a gazdasági lehetőségeket a prioritások közt tudva.

Mielőtt részletesen számba vennénk a csakis a gazdag történeti múltból merítkezni képes jövőbeni lehetőségeket, vessünk egy interdiszciplináris pillantást a magyar-török-balkáni kapcsolatok jelenlegi állapotára és annak komolyságára. A formailag fontos diplomáciai kapcsolatok magyar-török és magyar-balkáni viszonylatban is relatíve kielégítőek, hiszen magyar-török relációban a nagykövetségek, konzulátusok (a *de jure* fővárosban, Isztambulban magyar konzulátus látja el a diplomáciai képviseletet) és több perszonális kapcsolat (tiszteletbeli konzulok [akik többnyire alsó-közép kategóriás üzletemberek]) létezik, habár ez sportnyelven szólva épp a 0–0-hoz elegendő. Ezek mellett magyar kulturális központ is található Isztambulban (Balassi Intézet), és immár a török identitás és diaszpóra két (vallási, kulturális) „csúcsszerve", a Diyanet (Vallásügyi Minisztérium) illetve a török kultúrdiplomácia „trójai falovaként" világszerte hatalmas lefedettségű Yunus Emre Kulturális Intézet is képviselteti magát fővárosunkban.

Ugyanez a gazdasági szféra szintjén nem mondható el, mert bizalom és ismeret, valamint helyismeret hiányában a török gazdaság olyan (természetesen kormányzati ernyő alatt működő) nagyágyúnak számító szervezetei, mint a DEIK (Külgazdasági Kapcsolatok Testülete) vagy a MÜSIAD (Független Gyáriparosok és Üzletemberek Egyesülete)[1] ez idáig nem akartak vagy tudtak gyökeret verni Magyarországon. A nem kormányzati szintű gazdasági társaságokat a régmúltban, kulturáltabb szalonokban gittegyletnek nevezhették – ezek vezetői és tagjai magukat vezetőnek önjelölő alsó- vagy alsóközép kategóriás kereskedők. Eleddig (az okok itt is a piac ismeretének hiányára, a török diaszpóra nagy számára illetve a bizalmatlanságra ve-

zethetők vissza) több olyan – török szinten igen nagy – *franchise*-lánc is elkerülte EU-s hazánkat, melyek Nyugat-Európában, Ázsiában vagy az Egyesült Államokban már mind sikerrel jelen vannak. Kitűnő példa a MADO cukrászdalánc és a Simit Sarayı pékséghálózat,[2] amelyek magyarországi nyitása ez idáig föl sem merült az amúgy a jelenlegi török kormányzathoz igen közel álló tulajdonosokban. Mielőtt bárki is legyintene erre: Törökországban az említett két óriáscég szinte fogalomnak számít, és majdnem kizárt, hogy eddig csupán azért nem nyitottak (szimbolikusnak is számító) üzleteket hazánkban, mert a magyaroknak ne lenne ínyére a török édesség vagy a méltán híres péksütemény.

Ha a magyar-török (és a mostani tézisünkben ide csatolni kívánt balkáni) kapcsolatok szintjét mindenképp akció- és szellemi alapúnak képzeljük el, meg kell jegyeznünk, hogy a Diyanet vallási illetve a Yunus Emre Kulturális Intézet kultúrdiplomáciai tevékenysége jelenleg igen szűk, mondhatni – a törökök számára – belterjes, a többségi keresztény kulturális identitású magyar társadalom számára izoláltnak és befogadhatatlannak tűnő rendezvények, projektek lebonyolításával folyik, kvázi belső török „keretek" között. Itt is találunk hazai ellenpéldát: a budapesti Fő utcai Francia Intézet otthoni kultúrát, művészetet, irodalmat, filmeket népszerűsítő rendezvényei méltán híresek és népszerűek Magyarországon.

Ha ennek tükrében kijelenthetjük, hogy jelenleg a magyar-török kapcsolatok sajnálatosan gyenge lábakon állnak, akkor a magyar-balkáni (megismételve az előző részben leszögezett aspektust: a Balkánról mint egykori Jugoszláviáról, ma különböző államokból álló, száz százalékban török, német, orosz és amerikai befolyási területről van szó) viszonyrendszer még azokon sem…

Az újkori balkáni háborúkat lezáró békeszerződések után formálisan ugyan létrejöttek diplomáciai kapcsolataink az ex-jugoszláv tagállamok mindegyikével, de (sok más sajnálatos tény mellett) a magyar szándékok totális komolytalanságát jelzi például két vitatott kompetenciájú, kvalitású és a magyar nemzethez való lojalitásában megkérdőjelezhető hűségű személy, térségben történő, nagykövetté való (nem is olyan régi) kinevezése: a magyarellenes SZDSZ egykori vezető politikusa, Szent-Iványi István szlovéniai, míg a neobolsevik Gyurcsány-kormány rendőri vezetője, Bencze József szkopjei (Macedónia) nagykövetségi vezető lett. Mindketten a második Orbán-kormány (2010–2014) idején.

Ebből (is) következően az inkább nyugati, azon belül német érdekszférához közelebb álló Horvátországot és a pravoszláv (orosz) befolyás alatt álló Szerbiát leszámítva hazánk és a kárpát-medencei magyarság gazdasági és kulturális kapcsolatai szinte a nulla felé konvergálnak a Balkán többi államával, de két közvetlen déli szomszédunkkal sem a kívánatos szinten állnak. Utóbbi megállapításnál elég csupán az anno kiugrási pontként emlegetett, ám amatőr módon menedzselt horvát-magyar labdarúgó

[1] [Az előző oldalhoz] A DEIK és a MÜSIAD két jellemző példája annak a jelenségnek, amit tanulmányunkban „török érdekszférának" nevezünk. A két említett szervezet ugyanis kormányzati ernyővel rendelkezik, amelynek – ellentétben például a hazai Munkaadók és Gyáriparosok Országos Szövetségével (MGYOSZ) – valódi hatásköre, lefedettsége és aktivitása minden olyan térségre kiterjed (beleértve a Balkánt, Afrikát vagy Ázsiát is), melyek a 2002 óta regnáló AKP-kabinet külpolitikai stratégiájának elemeiként a török érdekszféra fontos részei.

[2] Jellemző példa 2013-ból, amikor kirobbantak az úgynevezett „Gezi parki" vagy „Taksim téri" – kormányellenes, külföldről pénzelt, anarchista – tüntetések, úgy a Simit Sarayı, mint a MADO üzleteiben lelkiismereti okból megtagadták a kiszolgálást azoktól, akikről egyértelműen kiderült, hogy résztvevői vagy támogatói voltak a kormányellenes megmozdulásoknak.

EB pályázatra, a mára szinte állandó horvát-magyar energiaügyi problémákra (MOL és INA) utalni, vagy a ciklikusan változó nagyságú (elsősorban a helytelen és idegen szóhasználattal vajdaságiként aposztrofált délvidéki magyarokat érintő) etnikai feszültségeket („magyarverések"), valamint a szomszédjaink részéről időről időre megjelenő nemzetállami alapú represszió szándékot említeni.

Sem jelen tanulmányunkban, sem a jövő magyar külpolitikájában nem célszerű a tömegmédia által a liberális demokrácia végtermékeként kvázi mindenről totálisan megalapozatlan véleményt megfogalmazó *vox populi* súlyozott figyelembe vétele, de a magyar-balkáni viszonylatban külön elszomorító tény, hogy honfitársaink többsége szinte semmit nem tud déli szomszédjainkról, nem beszélve a délebbi balkáni államokról és az azokat alkotó nemzetekről. Ez pedig az elmúlt 25 év magyar média- és kultúrpolitikájának kizárólag sok munkával korrigálható bűne.

Míg a magyarok számára a nyolcvanas években (vagy azelőtt) Jugoszláviát (és még egyszer hangsúlyozzuk: az azt alkotó nemzeteket) a hirtelen megjelenő (de nem mindenkinek elérhető) olcsó tengerparti nyaralás, vagy a Szegeden gyakran felbukkanó, magukat „jugókként" aposztrofáló délvidéki magyar hanglemezárusok jelentették, addig a térség általános megítélése a „rendszerváltozás" után sajnos csak romlott. A „Gorenje-turizmusból" épp csak hazatérő magyar családok túl sokat nem érzékelhettek az ekkor zajló, a nemzetgazdaság gerincét megroppantó rablóprivatizációból, ugyanis a tévéből mindenféle komolyabb kommentár nélkül azt sugározták (kvázi ingyencirkuszként), hogy „a jugók lövik egymást", s a magyarok többségében talán azóta sem tudatosult, hogy az Európa talán legszebb vidékét (Horvátország, Bosznia, Koszova [Koszovó], Montenegró) egyetlen mocskos vértengerré változtató háború egyrészt közvetlen a határainknál zajlott, másrészt pedig sok tízezer ottani magyar halálával vagy eltűnésével járt. Nem beszélve a mai napig részben feltáratlan tömegsírokról, melyek több tízezer ártatlan magyar, horvát, albán és bosnyák, értelmetlenül lemészárolt holttestét rejtették vagy rejtik. Mint a nemrég internetre felkerült múlt század eleji fotókhoz fűzött kommentárokból is kiderült,[3] a Balkán az 1900-as évek elején sem volt épp a magyar utazók legkedveltebb desztinációja, a horvát és montenegrói (máskülönben évről évre egyre drágább) tengerpartot leszámítva ma is vakfolt a térképen, teljesen ismeretlen mind a terület, mind az azt lakó igen gazdag kultúrájú népek, Károlyvárostól a Szandzsákon át a dél-albán Vlore tengerpartjáig.

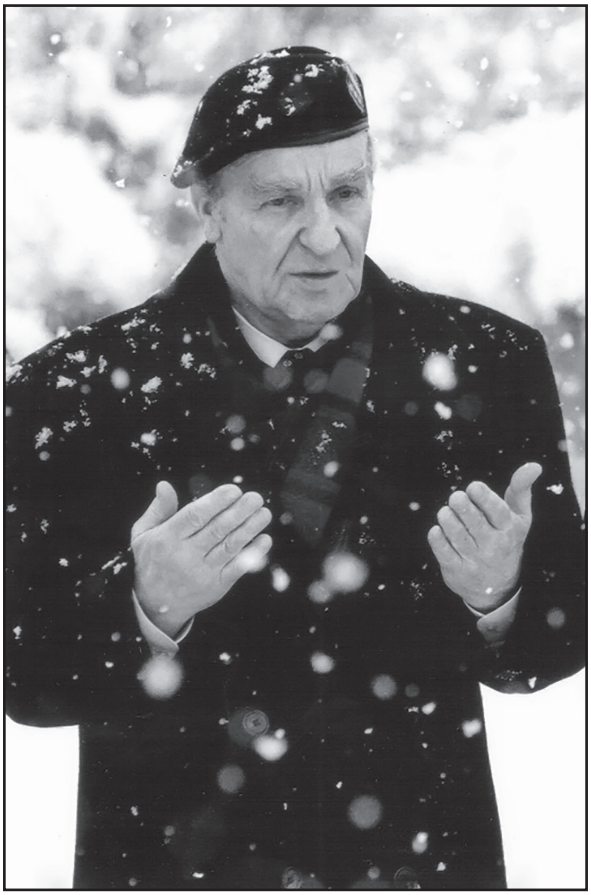
A kulturális távolságról annyit: egy kézen pontosan megszámlálható azoknak a könyveknek a mennyisége, amelyek érdemi témákat feldolgozva jelentek meg a térségről 1990 óta. Ezek közül is a legjelentősebb munka nem a balkáni népeket, vagy összességében a térséget, hanem csupán a hozzánk legközelebbi szomszédunkkal való sok évszázados viszonyunkat mutatja be, amely a horvátokkal korántsem ellenséges, ám nem is felhőtlen.[4] Nem segítette a közeledést az Osztrák-Magyar Monarchia kora óta létezett, történelmi, a magyarok által is lakott Drávaszögön korábban keresztülha-

[3] Utazás a vadkeletre: a magyar imperializmus kísérleti terepe a századfordulón. Forrás: http://index.hu/fortepan/2015/04/26/csontvary_kepei_koszonnek_rank_a_regi_balkani_fotoalbumbol (utoljára megtekintve: 2015. május 9.).

[4] Sokcsevits Dénes: *Magyar múlt horvát szemmel*. Budapest, 2004, Magyar a Magyarért Alapítvány.

ladó Budapest-Szarajevó vasútvonal 2012. december 8-ai megszüntetése sem. Mint cikkünk előző részében rámutattunk, a török kormány is utak, vasút- és metróvonalak építését, vagyis az összeköttetést tartotta és tartja a legfontosabbnak a különböző elmaradott térségek, ezáltal közvetetten a nemzetgazdaság felemelésében. Ez olyannyira igaz esetükben, hogy Európa felől, az Edirne városa előtti bolgár-török határtól több sávos, a legjobb németországi autópályákra emlékeztető tükörsima utakon lehet haladni immár Ankaráig és tovább, ezer kilométereken át. Csakhogy előtte a Nyugat felől érkező utazó gyors tempóban is minimum hat-hét órát zötykölődhet a minősíthetetlenül pocsék utakon, amelyek Plovdiv után vezetnek a török határhoz. Mindez az EU-ban. Igen alapos ok azt feltételezni, hogy a keleti fejlődéssel (annak Nyugattal való összeköttetésével) és általában az iszlám világgal sem gazdaságilag, sem ideológiailag nem szimpatizáló euroatlanti vezetés tudatosan – erős eufemizmussal megfogalmazva – nem szorgalmazza az útszakasz fejlesztését.

Ahogy pontosan idevágóan a fentebb említett, Budapest-Szarajevó, monarchiabeli vasútvonal megszüntetése sem kizárólag a véletlen műve lehetett éppen a horvát EU-csatlakozás előestéjén. Hivatalos indoklás szerint a horvát vasúttársaság volt kénytelen bezárni az amúgy közel 600 kilométeres szakasz rá eső, nyúlfarknyi részét, gazdasági okokra hivatkozva (felmerülhet persze a kérdés: melyik tömegközlekedési társaság nyereséges). Ezzel „mellesleg" a drávaszögi magyar diákok életét is ellehetetlenítették, akik az Eszék környéki falvakból e vonattal jártak iskolába Pécsre vagy Villányba. És tanulságképp kimondható: ahogy (török példára) útbeli összeköttetéssel gyorsan lehet fejleszteni egy nemzetgazdaságot, ugyanezt meg lehet(ne) tenni nagyban egy térséggel is (Balkán) – ahogyan a Nyugat megteheti mindezt, fordított előjellel, ha kárára lehet egy gazdaságilag ellenérdekelt regionális hatalomnak, vagyis Törökországnak.

Alija Izetbegović (1925–2003)

Hogy a képzeletbeli Budapest-Isztambul-Szarajevó háromszögünkben mennyire lehet ma idehaza még ismeretlen kulcsszerepe a balkáni muszlim államoknak, politikai és vallási közösségeknek és vezetőknek, arról világosabban senki nem fogalmazhatott volna, mint az újkori Bosznia-Hercegovina „ikonja", függetlenségének kikiáltója és egykori elnöke, a boszniai vérfürdőt lezáró daytoni békeegyezmény bosnyák aláírója, a 2003-ban elhunyt Alija Izetbegovics.

Az elnök, aki Törökországban is az európai iszlám egyik legkomolyabb politikai és társadalmi példaképének számít, élete utolsó interjúját

2003-ban a török *Dünya Bülteni* (World Bulletin) című külpolitikai lap ismert újságírójának, Akif Emrénak adta.

A beszélgetésből világosan megérthető a jelenlegi Törökország és Balkán viszonya, de az is: mi, miért és hogyan alakult a térségben az elmúlt évszázadokban, egészen az ottomán korszak kezdete óta. Hogy a bosnyákok (és a többi balkáni muszlim) mennyire közel állnak egymáshoz a törökökkel, nemcsak vallásilag és kulturálisan, hanem a legtöbb esetben konkrétan származásilag is, arról Izetbegovics már az interjú elején beszél, amikor az újságíró családi hétteréről kérdezi: *„Hogy világosan megérthessük a légkört, amiben felnőttem, érdemes először egy történettel kezdeni egy fiúról, akit ugyanúgy Alijának hívtak, mint engem. Ez a fiatal egy török lányt vett feleségül, amikor a 19. század végén befejezte katonai szolgálatát Isztambul ázsiai oldalán, Üsküdarban. Feleségétől, Sıdıkatól öt gyermekük született. Egyikük volt az én apám, Mustafa. 1927-ben, miután a törökök elhagyták Bagdadot, a ma is Boszniához tartozó, akkor muszlim többségű Bosanski Šamacba költöztünk. Öten voltunk gyerekek, két fiú és három leány. Én voltam a középső gyermek. Apám kereskedelemmel foglalkozott, de nem mondható el, hogy jól csinálta volna. Amikor két éves voltam, csődbe ment, és Szarajevóba kellett költöznünk. Mozgalmas és bonyolult volt az életünk, azt is mondhatom, apám élete miatt kicsit rendezetlen is, de mindenképp pozitív, hogy itt, Szarajevóban fejezhettem be az iskoláimat, majd az agrártudományi egyetemen tanultam tovább. Később jogot hallgattam, ezt 1956-ban fejeztem be. A gyermekkoromat tulajdonképpen egy teljesen más Jugoszláviában töltöttem, mint amilyenné később a Tito-időszak vált. Ekkor a Karagyorgyevics-dinasztia késői leszármazottai uralkodtak, ez volt az az uralkodói család, amely a történelemben többször is felkelt és harcolt a törökök, az ottomán birodalom ellen”.*

Hogy Izetbegovics elnök esete mennyire nem egyedi, arról tanúskodik a jelenlegi török miniszterelnök, Ahmet Davutoglu példája is, akinek az ősei a mai Macedónia területéről származnak. Ennek az „álállamnak” (a későbbiekben lesz szó róla, miért az) a felét ma is muszlim albánok lakják, és ezt a népet a török nyelv *arnavut*nak nevezi, anyaországukat, a jelenlegi Albániát *Arnavutluk*nak, ezzel is megkülönböztetve a területet és a népet a történelmi Albániától, amelyet a mai Azerbajdzsán ősének tekintenek. Közel 5 százaléknyi magát töröknek valló kisebbség is él ma Macedónia területén.

A mai Bosznia megértéséhez elhanyagolhatatlan (és talán a határainkon túl, kisebbségi sorsban élő magyaroknak sem érdektelen), amit Izetbegovics a korai, majd késői kommunista korszakról, a Tito-rendszerről és annak az elődrezsimjéről mond az interjúban: *„A második világháború előtt létezett egy csoport, a »fiatal muszlimok«, amely szerveződés 1938-ban alakult. Megpróbáltak megoldásokat találni a problémáinkra, az előző század nagy muszlim gondolkodóinak az életéből és a világszerte sikeres* (köztük kortárs) *nagy muszlim mozgalmaknak a megismeréséből próbáltak merítkezni. Két nevet tudnék ehelyütt megemlíteni: Resit Rizáét és Muhammed Abduhét. Kapcsolatban álltam ezzel a csoporttal folyamatosan, próbáltam magam fejleszteni és adoptálni a tanultakat, hogy a megfogalmazott célt, az iszlám ébredést a magam módján elősegíthessem. A csoportban beszélgetéseink állandó témája volt az iszlám történelem, a muszlimok szerepe a történelem alakításában, minden formában kiveséztük e témákat. Az iszlám civilizációnak három nagy központja volt a történelemben: a Közel-Keleten, Indiában, melyet a Tadzs Mahal szimbolizál, és az Al-Hamra Palota központú spanyolországi centrum. Beszélgettünk az ottomán birodalom aranykoráról is, amely Indiától Bécsig terjedt, és az iszlám világ általános helyzete is sokszor szóba került. Hittük,*

hogy az iszlám világnak újra a felemelkedés útjára kell lépnie, és diskurzusokban próbáltuk felvázolni a lehetséges utakat ehhez.

Emellett a személyiségem formálásában hatalmas, elengedhetetlen szerepe volt annak, amit a családomból hoztam. Édesanyám, Hiba, erényes, hívő nő volt, tele szeretettel Isten és teremtményei, szolgái iránt. Tökéletes példa volt számomra a határ nélküli szeretetre és szolgálatra. Egész családunk tradíciói és a tudás, amit őseinktől örököltek a szüleim, hatalmas segítség, támasz és pontos iránytű volt számunkra a vészterhes időkben, hogy megőrizhessük identitásunkat abban a kaotikus helyzetben. 15–16 évesen sokat olvastam. E tanulmányok és könyvek át voltak itatva ateizmussal, s ekkoriban elfordultam a vallástól, de ez nem tartott hosszú ideig. 17 évesen már teljes tudatossággal fordultam az iszlám felé, és a mai napig sem hagytam el ezt az utat".

Említettük, hogy az ottomán birodalom terjeszkedése alapozta meg a mai Bosznia és a Balkán kultúráját és identitását, de az ország és a térség sorsa nem egyszer összeforrott a miénkkel, magyarokéval is a történelemben. Ezekről az elhunyt elnök így fogalmazott halála előtt: *„A berlini kongresszus utáni ottomán kivonulás történelmi fordulat volt az életünkben. Ez nemcsak adminisztratív, hanem kulturális és civilizációs korlátozásokat is hozott számunkra, és ez több, mint sima átmenet egyik birodalomból a másikba, az ottománból az osztrák-magyarba. Egészen addig az iszlám civilizáció láncszeme voltunk, akárcsak a törökök. A bosnyák muszlimokat nagyon fájóan érintette ez az átmenet. Három évszámot említenék a történelmünkből. Ezek 1878, 1908 és 1918. 1878-ban a törökök voltaképpen már kivonultak, és elkezdődött az átkerülésünk az osztrák fennhatóság alá. Ez hivatalosan persze 30 év volt, de az annektáció 1908-ban történt, és a török szultán fennhatósága végleg megszűnt Bosznia fölött, innentől kezdve mindenhol az osztrák császár képe függött a szultáné helyett. Ez a 30 év igen keserves volt, mert a közvélemény és az emberek is abban reménykedtek, hogy a berlini kongresszus egyezségének értelmében a törökök esetleg visszatérhetnek. Sokan racionálisan próbáltak gondolkodni, a többség azonban a remény és a várakozás időszakában élt ekkor. A muszlimok, akik az ottománok visszajövetelét várták, iskolába sem jártak. Harminc évet veszítettünk el a történelmünkből ekkor… A gazdag és magasabban képzett réteg tömegesen emigrált Törökországba, csak a szegényebbek maradtak az országban. 1908-ban, az annektáció végleges kimondásával újabb hullám hagyta el hazáját Törökország felé. A muszlim lakosság emiatt 40 százalékról 30 százalékra csökkent, és ez olyan érvágás volt, aminek mai napig tartó a hatása. Máig meghatározó, hogy Bosznia akkor elveszítette az értelmiségi réteg gerincét."*

„1991 decemberében, öt hónappal a háború előtt egy beszédemben elmondtam aggodalmaimat, mi az, ami bekövetkezhet Bosznia-Hercegovinában. Utaltam arra, hogy szörnyűségek előtt állhatunk, ha Bosznia-Hercegovina függetlenségét megakadályozzák. Szavaim mintha próféciák lettek volna… Minden, amit akkor mondtam, valóra vált. Jugoszlávia szétesett, Horvátország és Szlovénia kikiáltotta függetlenségét. Bosznia-Hercegovina választás előtt állt, hogy a függetlenség útjára lép, vagy csatlakozik a megmaradt Jugoszláviához. Meggyőződésem volt, hogy sem jogunk, sem semmi jövőnk nem lehet a második úton menni. Ezt a Jugoszláviát ugyanis, akkor már csak a szerbek és a montenegróiak közössége, a későbbiekben államközössége jelentette.

Még ezek előtt próbáltunk megoldást találni Jugoszlávia egységének megtartására. Komoly egyeztetéseket folytattam Gligorov macedón elnökkel is. Az egységes Jugoszlávia nekünk, muszlimoknak védelmet jelentett volna. Gyakorlatilag Líbiától Macedóniáig szórványban és tömbben is éltek és

élnek muszlimok ezen a területen, nemcsak Boszniában, hanem a Szandzsákban, Horvátországban, Macedóniában, Koszovóban. A közösségek létbiztonsága csak egy teljesen egységes államon belül lett volna szavatolható akkor, mind egységben, mind az egymáshoz való viszonyban. Emiatt próbáltuk Jugoszlávia egységét megóvni, de ez volt az egyetlen, amit tehettünk. Horvátország és Szlovénia kiválása után a Jugoszláv Néphadsereg (Európa akkor negyedik legerősebb hadserege) *megszállta ezeket a területeket. 1992-ben a szerbek tűzszünetet kötöttek a horvátokkal, és az ekkor* (és azelőtt) *dominanciájuk alatt álló Jugoszláv Néphadsereggel bevonultak Boszniába. Ekkoriban már elkönyvelhettük, hogy a küszöbön álló katasztrófa elkerülhetetlen. Itt már figyelmeztettem a népet a háború veszélyére, de nem gondoltam arra, hogy a szerbek valóban tömegmészárlásba kezdenek a muszlimok ellen. Úgy hittem, Európában élünk, a huszadik század végén. Ki gondolta volna akkor komolyan, hogy Európa közepén egy nép ki akar irtani egy másikat? Sajnos ez következett be, és az 1991. decemberi jóslatom a lehető legrosszabb forgatókönyv által valósult meg."*

Mostanra az egész világ tudja, milyen nehézségeket és fájdalmakat szenvedett el a bosnyák nép, amíg kivívta függetlenségét. Utolsó interjújában a ma balkáni muszlim „ikonnak" tartott Izetbegovics arról is beszél, hogy személyes emlékei közül mit tart különösen fontosnak megosztani a jövőre nézve:

„A legemlékezetesebb esemény mindenképpen 1995 júliusa, a srebrenicai mészárlás, ahol több mint 8000 ártatlan civilt gyilkoltak meg és földeltek tömegsírba a szerbek. Ez volt a legnagyobb, civilek elleni tömegmészárlás a második világháború óta. Kétségtelenül sok emlékem van. 1200 napig éltem az ostromlott Szarajevóban. Ez alatt több mint hétszázezer nehéztüzérségi találat érte a várost. Minden napra jutottak emlékek, bőségesen.

A történelmi mostari híd lerombolása is kitörölhetetlen emlék. Ez a pillanat volt a talán legkeményebb számunkra az egész háború alatt. Már túléltünk mindent, az volt a harmadik telünk a háborúban, tisztán emlékszem a pillanatra, mintha csak ma lett volna, amikor jött a hír, 1993-ban, hogy porig rombolták Mostar ékkövét. Ami azonban a lelkemben örökké megmarad, az a népünk hősies, utolsó emberig való ellenállása. Ez olyan emlékezetes dolog, amely mindörökre Bosznia csodája marad. Megállítottuk Európa negyedik legerősebb hadseregét. Megszerveztük városaink, területeink védelmét, és elértük a függetlenséget. 65 fegyvergyárat üzemeltettünk a háború alatt. A nemzetközi fegyverembargó miatt mindeközben csak a muszlim országoktól kaphattunk utánpótlást. Ha valaki azt kérdezi, mi volt a legnagyobb hatással rám, csak azt tudom mondani: nemzetünk, a muszlimok kérlelhetetlen ellenállása. Megmutattuk az egész világnak, hogy legyőzzük a legyőzhetetlennek hitt pokoli ostromot, és áttörünk a körülöttünk tomboló tűzön. Csak Szarajevóban tízezrek haltak meg, köztük 1300 gyermek. Ahogy megteltek a temetőink, és nem fért el több halott, a parkjainkból csináltunk temetőt. Akkoriban az iszlám világ egyetlen más kérdésben sem tudott volna olyan egységbe kovácsolódni, mint hogy segítse Boszniát, és akkor mindenki ezt tette. A muszlimok szerte a világban, különböző nemzetekben, rezsimek és hatások alatt élnek, rengeteg ellentéttel, ám Bosznia ügye egységbe kovácsolta őket. Erre egy munkájában még Huntington is rámutatott. Ki fegyverrel, ki szakértelemmel, más bátorítással, de arra az időre a muszlimok közössége egységes volt Bosznia kérdésében, Törökország pedig úttörő szerepet játszott ebben. Rengeteget segítettek nekünk, igazán ma sem tudom fölmérni, hogy mennyit, és nagyra értékelem a török nemzetet, mert a szívük együtt dobbant velünk azokban az időkben.

Ami pedig a nyugati világot illeti: elárulták a saját elveiket. Mert ami Boszniában történt, az

pontosan ellentétes volt azokkal az alapértékekkel, amelyekre Európa épül. Meg kellett volna akadályozniuk ezt, a nyugati világ mégis tétlenül és némán nézte, három éven keresztül, hogy egész Bosznia egy nagy mészárszékké változik. Csak későn, 1995 augusztusában kezdtek el a NATO-erők bombázni egyes szerb célpontokat, de ezzel nem tudták megakadályozni a mészárlást (hiszen már késő volt), *ami Európa szívének a közepén történt. Ezek után novemberben aláírtuk a daytoni békét, amelyet a Nyugat és elsősorban az Egyesült Államok kényszerített ki, de ez mélységesen igazságtalan béke volt. Annyi minimális eredménye lett csak, hogy legalább végük lett a közvetlen háborús cselekményeknek. Dayton semmit nem oldott meg Bosznia-Hercegovina problémái közül. A békefeltételek később is nagyon sok lehetetlen helyzetet teremtettek a kormányban és az adminisztrációban. A nyugati erők feladata eddig tartott. A muszlimok megvédték Bosznia integritását, és megadták a lehetőségét a békés egymás mellett élésnek minden kultúrával és vallással. A magunk részéről ennek fenntartását szinte parancsnak tekintjük. Boszniát európai országnak látom, a jövőjét az európai család egy tagjaként tudom elképzelni. De a végére kell járnunk és meg kell oldanunk az identitási problémáinkat. Függésünk Európától, a kötődésünk Európához, egyértelműen fizikai kötődés. De van ennek egy lelki oldala is. Ez a fizikailag Európához fűződő viszony lerombolhatja bennünk a spiritualitást. Bosznia-Hercegovina polgáraiként meg kell oldanunk a materiális és a lelki, spirituális problémáinkat. Ahogy látom, Törökország ugyanezekkel a problémákkal néz szembe. Törökország is része akar lenni Európának, de emellett szeretné megtartani az identitását. Ahogyan Törökországnak, úgy nekünk, Boszniának is fontos hídnak kell lenni Kelet és Nyugat között. Két erős támaszunk van, és kell, hogy legyen: a nyugati kultúra és a keleti tradíció. Ez a két alapprobléma, amelyeket a törököknek és a bosnyákoknak is meg kell oldaniuk."*

Izetbegovics szavaiból is egyértelműsíthető a tény: a balkáni bosnyákság Dayton utáni egyetlen útja csak a mai Törökország által elképzelt ottomán reneszánsz lehet. És amennyiben tüzetesebben megvizsgáljuk az ex-jugoszláv Balkán etnikai, vallási és állami szerkezetét, kiderül, hogy a Törökország iránt lojális, vallásilag és konkrét származási, kulturális kapcsokkal a törökséghez kötődő bosnyákok több állam területén (Bosznia-Hercegovina mellett a szerbiai és montenegrói Szandzsákban) élnek jelenleg. Akárcsak a minimum két államban többségben (Koszova és Albánia) és három másik államban jelentős tömbben (Délkelet-Szerbiában a Preševo-völgyben, Montenegróban délen és Macedóniában, az ország egész keleti részén) élő albánság.

Minket, magyarokat pedig mind a bosnyák, mind az albán néppel idehaza alig ismert, ezeknél a népeknél viszont igen komoly szinten nyilvántartott közös történelmi kulturális kapcsok fűznek össze. Emellett összeköthet velük egy olyan aktuálpolitikai sorsközösség, mint a Szerbia és Montenegró területén elterülő Szandzsák bosnyákjainak (a délvidéki vagy erdélyi magyarságéhoz minden tekintetben hasonló) autonómiaküzdelme, vagy a történelmi Magyarországhoz hasonlóan több részre darabolt történelmi Albánia jelenlegi szétszaggatottsága.

(Folytatása következik)